

Téma 4: Mezinárodní obchod a ekonomická integrace

a/ Mezinárodní obchod

Mezinárodní obchod – vymezení pojmu

Mezinárodní obchod je **směna zboží či služeb různých subjektů určitého státu v rámci celého světového hospodářství**. Jde tedy o směnné relace uskutečňované přes hranice národních ekonomik. Mezinárodní obchod je považován za historicky nejstarší podobu vnějších ekonomických vztahů. Subjekty mezinárodního obchodu jsou jednotliví výrobci a spotřebitelé. Výrobci usilují o maximalizaci svých zisků, spotřebitelé o maximalizaci svých užitků. V tomto směru je mezinárodní obchod tedy obchod jako každý jiný. **Je založen na mezinárodní dělbě práce a mezi hlavní důvody jeho existence patří:**

- rozdílnost v ekonomických strukturách zemí
- odlišnost klimatických, přírodních či kulturních podmínek
- odlišnost zemí v dostupnosti a kvalitě pracovních sil a technologické úrovni
- rozdíly v preferencích spotřebitelů
- úspory z rozsahu výroby

Téma mezinárodního obchodu bylo z teoretické roviny uchopeno prostřednictvím celé řady **ekonomických teorií**. Jako první lze zmínit **merkantilisty**, kteří tvrdili, že síla a postavení národa se odvozuje ze zásoby drahých kovů. Říkali, že aktivní obchodní bilance (tj. situace, kdy vývoz převyšuje dovoz) představuje příležitost pro zvyšování bohatství určitého národa na úkor národů jiných.

Druhý teoretický přístup se označuje jako **klasická politická ekonomie**. V jejím rámci se rozlišuje princip absolutní výhody a princip komparativní výhody. Adam Smith, který je považován za zakladatele klasické politické ekonomie, kritizoval teorii, jež zastávali merkantilisté. Smith totiž tvrdil, že růst bohatství národa nemusí nutně probíhat na úkor národa jiného a formuloval tzv. **princip absolutní výhody**. Ten spočívá v myšlence, že určitá země by se měla zaměřit na produkci takových statků, jež je schopna vyrobit za využití menšího množství výrobních faktorů než země jiná. Následně by takové statky měly být dováženy tam, kde kvůli logice absolutní výhody nejsou vyráběny. Druhým principem v rámci klasické politické ekonomie je tzv. **princip komparativní výhody**. Ten ukazuje, že určitá země nemusí být nutně držitelem absolutní výhody, a přesto je pro ni mezinárodní obchod výhodný.

Význam MO

V současné době má mezinárodní obchod **klíčový význam pro ekonomiku**. V této souvislosti se měří otevřenost ekonomiky (resp. míra zapojení země do mezinárodního obchodu), a to prostřednictvím podílů **exportu a importu** vzhledem k hrubému domácímu produktu zkoumané ekonomiky. Důležité je si ale uvědomit, že subjekty mezinárodního obchodu nejsou státy, ale jednotliví výrobci a spotřebitelé.

Souhrn obchodů podniků v určitém státu směřující mimo tento stát nazýváme „export“, kdy díky zahraniční poptávce opouští část produkce do zahraničí a tím pádem roste HDP vyvážející ekonomiky. Tento růst je obvykle spojen též s poklesem nezaměstnanosti. Souhrn obchodů podniků v určitém státu směřující na území daného státu nazýváme „Import“, který má obvykle negativní dopad na úroveň produktu. Díky dovozu roste nezaměstnanost, ale spotřebitelé jej vnímají pozitivně, protože na trhu roste konkurence (růst kvality; pokles ceny; širší sortiment).

Pozitiva a negativa mezinárodního obchodu

Mezi pozitiva MO patří:

- a) možnost vyšší produkce pro domácí firmy a s tím spojený růst HDP
- b) dostupnost širšího sortimentu pro zákazníky
- c) tlak na sblížení cen díky zvýšené konkurenci a mezinárodní cenové arbitráži
- d) urychlení hospodářského vývoje země
- e) podpora a rozvoj mezinárodních vztahů

Mezi negativa MO patří:

- a) možnost likvidace domácích výrobců díky podstatně nižším cenám zahraničního zboží
- b) pokles HDP a růst nezaměstnanosti
- c) růst výdajů na sociální dávky pro nezaměstnané a zároveň o pokles příjmů z daní a zákonného pojištění
- d) odliv spotřebních výdajů do zahraničí díky importu

Základní operace a techniky obchodování na zahraničních trzích

Jsou rozlišovány **různé formy vstupu na zahraniční trhy**, které lze rozdělit do následujících třech skupin:

- a) vývozní a dovozní metody,

- b) formy nenáročné na kapitálové investice
- c) kapitálové vstupy na zahraniční trhy.

Vývozní a dovozní metody jsou považovány za nejjednodušší formu, jak je možné na zahraniční trh vstoupit. Za tímto účelem dochází k uzavírání smluvních vztahů s obchodními partnery: prostředníky, výhradními prodejci, obchodními zástupci, komisionáři, mandatáři a dalšími subjekty.

Do další skupiny, která obsahuje formy nenáročné na kapitálové investice, jsou zařazovány například licenční obchody, franchising, nebo mezinárodní výrobní kooperace.

Kupní smlouva v mezinárodním obchodě

Kupní smlouva **je akt mezi prodávajícím a kupujícím a je vyjádřením vůle, že jedna strana chce prodat a druhá strana chce koupit**. Konkrétní obsah této smlouvy poté definuje, jaká jsou práva a povinnosti smluvních stran.

Obsah kupní smlouvy je zpravidla následující:

- a) uvedení smluvních stran,
- b) konkretizace předmětu smlouvy (jedná se o přesné určení zboží, včetně uvedení požadovaného množství a případně i jiných požadavků),
- c) uvedení ceny,
- d) uvedení platebních podmínek,
- e) uvedení dodací lhůty,
- f) specifikace dodací parity
- g) určení způsobu přepravy.

Dodací parita je často součástí kupních smluv uzavíraných v mezinárodním obchodě. **Slouží k vyjádření, jaké povinnosti na sebe přebírají smluvní strany ve věci dodávky a převzetí zboží**. V praxi používaný soubor dodacích parit představují tzv. doložky INCOTERMS, které byly vytvořeny Mezinárodní obchodní komorou. Tyto doložky nemají charakter právní normy, jsou závazné pouze v případě, kdy se na jejich použití obě zúčastněné smluvní strany dohodnou.

Doprava v mezinárodním obchodě

Doprava je definována jako **záměrná činnost, která spočívá v přemístování osob nebo věcí, uskutečňuje se dopravním prostředkem po dopravních cestách v prostoru a čase.** Produktem dopravy je přeprava tj. nehmotný užitečný efekt přemístění.

Mezi **základní druhy přepravy** patří:

- a) **železniční**, jejíž provozování je upraveno Úmluvou o mezinárodní železniční přepravě a doklad o převzetí zboží k přepravě a uzavření přepravní smlouvy se nazývá „železniční nákladní list“;
- b) **silniční** členěná na kusovou a celokamionovou, jejímž základním dokumentem je doklad osvědčující převzetí zboží k přepravě a uzavření přepravní smlouvy;
- c) **letecká doprava** členěná na pravidelnou linkovou a nepravidelnou (charterovou), kdy převzetí zásilky je dle podmínek International Air Transport Association osvědčeno leteckým nákladním listem
- d) **námořní a říční**, která je nejvýznamnější druhem přepravy v rámci mezinárodního obchodu

Významnou je v současném pojetí obchodu **kombinovaná přeprava**. Jejím základním smyslem je zabezpečit fyzické přemístění předmětu přepravy tzv. z domu do domu s využitím jediného dopravce. Mezi další přepravy patří poštovní a kurýrní přeprava, která má v posledních letech vzrůstající trendy co se objemů přeprav týče.

b/ Ekonomická integrace a obchod

Ekonomická integrace – vymezení pojmu

Pojem „integrace“ jako takový znamená **slučování jednotlivých samostatných ekonomických celků ve větší, kterými mohou být nejen firmy, ale i země.** Ekonomická integrace posiluje vzájemný obchod mezi zeměmi a další formy mezinárodních ekonomických vazeb. Je výsledkem probíhající konkurenční rivality na celosvětové úrovni. To má za následek, že hlavně menší státy koordinují svou hospodářskou politiku, sdružují se do integračních uskupení a uzavírají tzv. **regionální obchodní dohody**. Ty si kladou za cíl odstraňovat překážky, které obchod mezi členskými zeměmi omezují. Pravidla regionálních obchodních dohod přitom upravuje Světová obchodní organizace. Jsou rozlišovány čtyři formy integračních

seskupení, které se navzájem odlišují zejména tím, do jaké míry jsou odstraněny obchodní překážky:

- a) účelová úmluva,
- b) pásmo volného obchodu,
- c) celní unie
- d) hospodářská unie (zahrnuje dvě etapy: společný trh a měnovou unii).

EU – evropský integrační prvek

Z hlediska České republiky je zásadním integračním seskupením EU, která je nejvýznamnější evropský integrační prvek a patří mezi největší světové exportéry a importéry.

Evropská unie (EU) je vybudována na principech společného trhu a zásadách právního státu. V rámci Evropy je EU považována za **nejvýznamnější evropský integrační prvek**. Vnitřní trh, kterým je EU charakteristická, se zakládá na **čtyřech základních ekonomických atributech**:

- **volný pohyb zboží** = možnost zakoupit si určitý produkt v členském státě EU a odvést si jej domů, do jiného členského státu;
- **volný pohyb pracovních sil** = možnost pracovat v jakémkoli členském státě EU;
- **volný pohyb kapitálu** = možnost uložit finanční prostředky do jakékoliv finanční instituce v rámci EU;
- **volný pohyb služeb** = svoboda poskytovat služby na trhu EU.

Země EU realizují tzv. **Společnou obchodní politiku EU**, tzn. soubor principů a opatření, při jejichž uplatňování se členské země EU rozhodly postupovat jednotně. Cílem těchto opatření je přispívat k harmonickému rozvoji světového obchodu, vytváření jednotného celního sazebníku se společnými tarify uplatňovanými při dovozu ze třetích zemí (tzn. nečlenské země EU) a uzavírání mezinárodních obchodních dohod prostřednictvím společných orgánů EU. Mezi její základní nástroje **patří cla, kvóty, dobrovolná exportní omezení a antidumpingová opatření**.

V oblasti celní politiky je snahou EU chránit určitá odvětví před zahraniční konkurencí, nebo naopak podpořit dovoz produktů, o které má Unie zájem jako vstupy nezbytné pro rozvoj výroby. Sazby jsou řízeny společným celním sazebníkem EU. Je možné přijmout rovněž protidumpingová opatření, která umožňují omezit dovoz zboží v případě, že ho jeho výrobce nabízí za cenu nižší, než je normální cena na jeho domácím trhu, nebo je-li vývoz dotován.

Evropský měnový systém

Co se **měnové unie** týče, je **vyvrcholením integrace měnových politik i celého evropského integračního procesu**. Od počátku Evropského hospodářského společenství v roce 1957, bylo cílem vytvořit společný evropský trh. Spolu s tím bylo nutné řešit měnové otázky. Měnová spolupráce nejprve probíhala na základě pevných kurzů pod dohledem Mezinárodního měnového fondu. Evropský měnový systém byl založen v roce 1979 a jeho základem se stala evropská měnová jednotka (ECU), která neměla fyzickou podobu. Měnovou unii v současném evropském modelu lze v právním smyslu vymezit existencí jednotné měny – Eura. Bylo zavedeno v roce 1999 nejdříve jako bezhotovostní jednotka a v roce 2002 jako hotovostní jednotka. Pokud hodlá některá ze zemí EU zavést Euro, hrají pro ni důležitou roli **Maastrichtská kritéria**, tedy ekonomická kritéria, která posuzují připravenost uchazečské země na členství v hospodářské a měnové unii, jejichž smyslem je posoudit schopnost uchazečské země integrovat se plynule do měnového režimu eurové oblasti bez vzniku nestability pro zemi samotnou i pro eurozónu jako celek.